

Dragica Malić

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Strossmayerov trg 2
10000 Zagreb
dmalic@ihj.hr

NEOBJAVLJENI DIJELOVI TAKOZVANOG MARULIĆEVA MOLITVENIKA

Iz molitvenika koji je poznat pod Marulićevim imenom neke je dijelove objavio F. Fancev, i to stihove (Marulićeve) 1933, a *Marijinski oficij* i *Psalme pokorne* 1934. Četiri marijinske molitve kojima su poznate varijante iz najstarijih dubrovačkih molitvenika autorica ovoga napisa objavila je u *Filologiji* 1999. Ovdje se objavljuju ostali dijelovi toga molitvenika.

1. Uvod

Molitvenik o kojem se govori u ovom prilogu, u znanosti poznat pod Marulićevim imenom, rukopisna je knjižica malog formata (10 x 7,5 cm), što se čuva u Arhivu HAZU pod signaturnim brojem I. a. 5. i pod kataloškim nazivom: Marko Marulić "Oficij blažene dive Marije". U znanost ju je uveo Franjo Fancev 1933. kao jedan od dvaju Akademijinih rukopisa "s djelima Marka Marulića". Za sam molitvenik kaže: "Iz mnogih molitava u njemu vidi se, da je sadržaj toga molitvenika udešen za pobožno štivo ženskom licu, prema čemu će se i on ili upravo njegov predložak poslije smrti Marulićeve biti našao u onoj književnoj zaostavštini našega Marka, o kojoj Francisko Natalis-Božičević u biografiji Marka Marulića kaže..." (slijedi poznati citat iz te biografije u kojemu se spominje Marulićeva sestra Bira /ne Biza – kako navodi Fancev!/ kao redovnica benediktinka) (Fancev 1933: 12). Fancev, iako knjižicu naziva "Marulićevim molitvenikom" (1933: 12 i d.), odnosno "Marulićevim oficijima" (1934: LXXXVIII–LXXXIX), a sam oficij objavljuje pod naslovom *Oficij blažene dive Marije Marka Marulića Splitsanina (Djela JAZU 31: 79)*, sam kaže da je rukopis pisan "najkasnije potkraj prve polovine 16. stoljeća" (1933: 12) i da se "Autorom oficija u ovome rukopisu Marulić ... može smatrati samo u smislu redaktora" (ibid. 13), pa dakle knjižica u najmanju ruku nije Marulićev autograf.

Navedenim sam se molitvenikom dosad pozabavila u tri navrata.¹ U tim sam prilozi-
ma objasnila, nadam se razložito, zašto držim da knjižica o kojoj je riječ nije rezultat ni
Marulićeva autorstva, ni njegova redaktorstva, dok su njegovi prepjevi crkvenih himana u
Marijinski oficij uneseni kao literarni “ures”, onako kao što su se u ono doba i inače stihovi
više ili manje poznatih pjesnika unosili u anonimne prozne tekstove religijske i liturgijske
namjene. Preuzimanje stihova, pa ni Marulićevih, nije u ono doba bila nikakva rijetkost.
Prisjetimo se samo dvanaesteračke legende o sv. Jeronimu što se pripisuje Maruliću iz
senjskoga glagoljičkog *Transita* iz 1508. te tih istih i drugih Marulićevih stihova u *Firentin-
skom zborniku* s kraja 15. st., koji su potakli spornu zamisao o Marulićevu autorstvu čitava
zbornika (Verdiani 1957; 1958; 1973), što je naišla i na prihvaćanje (uglavnom u znanosti
o književnosti²) i na osporavanja (među jezikoslovcima³) u kroatističkoj znanosti. U prvom
od spomenutih svojih priloga (Malić 1997) pokazala sam zašto držim da Marulićev nije ni
prijevod ni redaktura oficija, koji čini glavni i najveći dio molitvenika, a u posljednjem⁴
zašto, pogotovo, Marulić nije bio sastavljač čitava molitvenika. Naime, sastav molitvenika,
osobito njegova drugog dijela, i lakune u njemu pokazuju da on nije ni zapisan ni prepisan
po nekoj unaprijed smišljenoj koncepciji, nego su njegovi sastavni dijelovi zapisivani *ad
hoc*. Kako je molitvenik nesumnjivo služio (i pripadao) ženskoj osobi, najvjerojatnije ga
je sama vlasnica pisala za svoju privatnu upotrebu, upisujući pojedine molitve i ostale sa-
stavne dijelove (oficij, litanije, *Psalme pokorne...*) postupno, kako je dolazila do pojedinih
predložaka za prepisivanje, i ostavljajući prazna mjesta za eventualne naknadne upise tek-
stova iste tematike. Do tih sam svojih stajališta došla sadržajnom i jezičnom raščlambom
sastavnih dijelova molitvenika, te supostavljanjem i usporedbom jezičnih crta pojedinih
od tih dijelova: *Marijinskoga oficija* i u nj unesenih Marulićevih stihova, s jedne strane, te
preostalog dijela molitvenika u suodnosu s prvim navedenim sklopom. Pritom je izvan-
oficijski osmerački himan *Jesu dulcis memoria* (prijevod sv. Bernarda iz Clairvauxa),
zapisan pri kraju molitvenika, i po jezičnim i po stihotvornim obilježjima ostao s obzirom
na Marulićevo autorstvo upitan. Ostavljam to pitanje na rješavanje boljim poznavateljima
i Marulićeva jezika i njegova stihotvorstva.

Maruliću se autorstvo molitvenika pripisivalo na temelju epigrama što se nalazi prije
samoga oficija (ne na samome početku molitvenika!), a glasi: *K onim ki čte / Marul tumači
toj / na slavu Gospoje / zemļa i nebo koj / svagdan hvale poje. // Molite za ņega / ke koli
čtite toj / da Bog s truda sega / stavi ga u pokoj. AMEN!*⁵ Sličan epigram, ali ne isti, kao
što se činilo Fancevu (1933: 12, bilj. 17), nalazi se i u Lucićeve *Vartlu*⁶. U spomenutom

¹ Malić 1997; 1999; referat pod naslovom *Zašto tzv. Marulićev molitvenik nije Marulićev?*, održan na Ma-
rulićevim danima u Splitu u travnju 2003.

² Npr. V. Štefanić 1969 i u novije vrijeme S. P. Novak 1986.

³ M. Moguš 1976; D. Malić 1976.

⁴ Referat na Marulićevim danima 2003.

⁵ Svi navodi iz molitvenika u autoričinoj su transkripciji. Velika su slova i interpunkcija po suvremenom
pravopisu.

⁶ Za sve usporedbe s *Vartlom* autorica se služi izdanjem N. Kolumbića: P. Lucić: *Vartal*, Književni krug
Split, Split 1990, str. 353.

sam referatu iznijela mišljenje kako je u vrijeme nastanka i našeg molitvenika i *Vartla*, tj. tijekom 16. stoljeća, u Splitu i okolici možda i kolala kakva rukopisna zbirka Marulićevih stihova kojoj je na čelu stajao navedeni epigram. Ispisujući ga ispred *Marijinskoga oficija* sastavljačica molitvenika vjerojatno je htjela dati veći dignitet svom prepisivačkom poslu, a možda se i ograditi od plagijata budući da je u oficij unijela Marulićeve prepjeve himana (iz pretpostavljene zbirke Marulićevih stihova?). Ti su stihovi, očito, jedina Marulićeva veza s razmatranim molitvenikom.

Marulićevo je autorstvo, odnosno neautorstvo, najvećeg dijela molitvenika u znanosti poznata pod Marulićevim imenom postalo aktualno s obzirom na objavljivanje Marulićeve proze u *Sabranim djelima Marka Marulića* u izdanju Književnoga kruga u Splitu, te stoga mislim da je krajnje vrijeme da dosad neobjavljeni dijelovi navedenog molitvenika ugledaju svjetlo dana, kako bi bili dostupni znanstvenoj javnosti i raspravi o njihovu autorstvu.

2. Sadržaj molitvenika

Na unutarnjoj stranici prednje korice nalazi se zapis: *Poklonio p. Petar Škarica u Spljetu 1882*. Fancev pretpostavlja da se radi o poklonu Akademiji (1933: 12), ali kako se kao mjesto poklona spominje Split, očito je između popa Škarice i Akademije postojao neki posrednik. Na istoj se stranici razabire još bljeđom tintom zapisano: 1777 i 1780, te dva ćirilčka zapisa s godinom 1680.⁷ Molitvenik je numeriran po stranicama arapskim brojkama od 1 do 396. Numeracija je provedena u novije doba, nakon što su se izgubili neki listovi, pa su neke od molitava krnje bilo na početku ili na kraju, bilo i na početku i na kraju. Na 1. stranici počinje *Molitva prid pričešćenje*, koja završava na 7. stranici riječju *SVARHA*. Slijedi nekoliko praznih stranica, a na 13. stranici nalazi se zapis: *Fra Frančisko, doktor Svetoga pisma i inkvizitur u Splitu, vidi ovi oficij i dopusti ga govoriti. 1588*. U vrhu 12. (lijeve) stranice kao da je netko tko nije znao latinicu pokušao prepisati/preslikati riječi: *fra Frančisko* iz navedenog zapisa s naredne 13. (desne) stranice. Na 14. stranici nalazi se navedeni epigram u kojem se spominje Marulić, a na 15. stranici počinje glavni sastavni dio molitvenika pod naslovom *Počine oficij Blažene Dive Marije po zakonu Crikve rimske. Na jutarnju veras*. U vrhu stranice, ispred toga glavnog naslova, ispisan je nadnaslov *Jutarña*. Oficij završava na 214. stranici riječju: *FINIS!* Na 215. stranici počinje drugi dio molitvenika, koji sadrži razne molitve, litanije marijinske i svih svetih, *Psalme pokorne* i spomenuti osmerački himan *Jesu dulcis memoria*, koji završava s *AMEN!* po sredini stranice i s ukrasima sa strane, ispod čega je Isusova slika, kojoj s jedne strane stoji: *ISUS*, a s druge: *NAZARANIN*. Očito je sastavljačica to zamislila kao kraj molitvenika. Nakon toga ipak slijede još tri molitve. Pri dnu 394. stranice početničkom je rukom zapisano: *Dobrojesve ma nisi znah (!) pisati ... 86*, a na ostatku susjedne 395. stranice je nekoliko (ukrasnih?)

⁷ Sve je ćirilčke zapise iz molitvenika transliterirao i popratio napomenama gosp. Ante Nazor, na čemu mu srdačno zahvaljujem.

črčkarija. Na stranicama 284–290 i 396 nalaze se ćirilčki kurzivni zapisi iz 17. st., a na unutrašnjoj stranici stražnje korice još je jedan ćirilčki zapis i neke arapske brojke.

Više molitava iz ovoga drugog dijela molitvenika ima poznate varijante iz drugih spomenika i s drugih područja, što znači da su to bile općepoznate molitve, koje su se prenosile iz spomenika u spomenik, kružile s jednog područja na drugo, od srednjovjekovlja naovamo. Većina ih je vjerojatno imala talijanske ili latinske izvore, ali višekratnim prepisivanjem njihovi su se tekstovi mijenjali (nerijetko i kvarili), te su tako nastajale razne varijante, ne samo s obzirom na sadržaj nego i na molitvenu strukturu. Stoga su i u našem molitveniku zabilježene po dvije-tri varijante iste molitve, što zapisivačica, očito upisujući sastavnice svog molitvenika u dužem vremenskom razdoblju, možda nije ni zamijetila. Ili joj se nova varijanta učinila ljepšom ili prikladnijom za njezino obraćanje naslovniku (Bogu, Isusu, Mariji) od one već zapisane. Tako su, osim već spominjanih marijinskih molitava kojima su poznate dubrovačke varijante, od ovdje zastupljenih molitava *Molitve od pijetadi* sa str. 274–279 potvrđene i u *Vartlu* pod brojem 108 i pod naslovom *Sedam molitav svetoga Gargura – pisane na osam agusta dl. 1573.* (str. 333r–333v, tisk. izdanje str. 562–563), samo što ih u našem molitveniku ima osam i u boljoj su jezičnoj redakciji (s manje prepisivačkih pogrešaka), a *Molitva prid pričešćenjem* sa str. 279–283 s nepotpunom varijantom na str. 385–387 potvrđena je još u VHM pod naslovom *Molitva mnogo devota od brašanca Božjega* (str. 146r–147v, tisk. izdanje str. 70) i u *Vartlu* pod brojem 103 i pod naslovom *Molitva prid pričešćenjem* (str. 326v–327v, tisk. izdanje str. 553). *Litanije svih svetih* s pripadnim molitvama, uz neznatne izmjene u broju i redosljedu navođenja svetaca i svetica i s ponešto izmijenjenim pripadnim molitvama, znamo već iz najstarijih hrvatskih (opet dubrovačkih) molitvenika: VHM (str. 86r–96r, tisk. izdanje str. 42–47) i ADM (str. 120v–131v), samo što i VHM i ADM između litanija i njima pripadnih molitava još imaju *Psalam 69.*

Od svih krnjih molitava jedino je molitva na 302. stranici (verso!) očitom zabunom zapisana bez početka, jer prethodna (recto) stranica završava riječju *Amen*. Sve su ostale nepotpunosti tekstova molitava posljedica naknadnog gubitka listova, do kojega je pak došlo prije upisivanja numeracije stranica.

Od molitveničkih je dijelova Franjo Fancev objavio u transkripciji himne iz oficija i onaj zabilježen pri kraju molitvenika pod naslovom *Iman koji počinje: Jesu dulcis memoria* (1933: 63–66 i 55–57), te čitav *Marijinski oficij* i *Psalme pokorne (Djela JAZU 31, 1934: 79–101 i 102–105)*. Četiri marijinske molitve s dubrovačkim varijantama iz drugoga dijela molitvenika objavljene su u mojem radu iz 1999. godine.

Zanimljivi su inkvizitorovom rukom prekriveni dijelovi, u kojima se nalaze određene praznovjerice i obećanja o oprostima grijeha vezanom uz pojedine molitve, što se prepisuju uz te molitve od srednjega vijeka⁸, a koji se – nakon Tridentskog koncila – izbacuju kao nepoželjni. Međutim, te su praznovjerice još jedan od mogućih dokaza da Marulić nije

⁸ Dva su takva zapisa npr. potvrđena u VHM: uz *Oficij sv. Krsta* (taj i u ADM), te uz jednu molitvu (str. 138v i 155r, tisk. izdanje str. 66 i 73).

bio ni sastavljač molitvenika: one su trag pučkog vjerovanja i premda su zabranjene tek u drugoj polovini 16. st., teško je povjerovati da bi ih ugledan i dogmatski/teološki upućen pisac latinist propustio kroz svoju redaktorsku ruku.

Iz ćirilčkih se zapisa (str. 284–290 i 396–397/stražnja korica/) doznaje da je molitvenik od 1677. do 1682. bio vlasništvo don Marka Sladojevića “is Kostas aliti is Selac”⁹ iz Poljica. On to ponavlja ukupno osam puta, u prilično nesuvislim, nepismenim i nedovršenim zapisima. Na str. 284 nalazi se mala molitvica: *Ovo neka se zna: Zdravo, ćerce Boga Oca! Zdravo, majko Boga Sina! Zdravo, virnice (virenice?) Duha Svetoga! Zdravo, crikvo prisetoga Trojstva! Reci Očenaš i Zdravu Mariju*. Na str. 289–290 nalazi se uz jedan zapis i nekoliko iskvarenih kitica mrtvačke sekvencije *Sudac gñivan...* Mjestimično sasvim nesuvisao tekst, te pogreške tipa *hoće* umj. *ko će*, *sutit* umj. *sudit* sa zamjenom *h/k*, *t/d* sugeriraju na pokušaj prijepisa s glagoljičkoga predloška, što ga (kako se čini, i u ćirilici nedoučen) don Marko Sladojević nije znao pročitati. U dva se zapisa (str. 285 i 287) spominju neka imena, vjerojatno njegovih suseljana, ali zapisi nisu dovršeni.

Većina je sačuvanih starih hrvatskih rukopisnih molitvenika bila namijenjena redovnicama, i u taj se krug uvrštava i ovaj. To pokazuje i sadržaj molitvenika, koji uključuje sastavne dijelove koji su se uglavnom čitali/molili u ženskim samostanima, pri čemu je najvažniji *Marijinski oficij*, a vidi se to i u prilagođavanju psalamskih i molitvenih tekstova ženskoj moliteljici/čitateljici. Najčešće se apostrofira ženska osoba, a samo se ponegdje nailazi i na muškog molitelja, što je očito posljedica nepažljivog redigiranja pri prijepisu pojedinih molitava iz muškog molitvenika.

3. Napomene o jezičnim značajkama molitvenika

Već smo napomenuli kako je molitvenik najvjerojatnije pisala (zapisivala, prepisivala?) njegova prvobitna vlasnica za osobnu upotrebu. Budući da je tekst molitvenika latinički, najvjerojatnije je to bila neka obrazovana redovnica kojega splitskog samostana, koja je rodom mogla biti Poljičanka. To naslućujemo iz ćirilčkih zapisa, koji pokazuju da je krajem 17. stoljeća molitvenik bio u vlasništvu poljičkoga svećenika Marka Sladojevića, a do njega je mogao doći bilo nasljeđivanjem, bilo kupnjom. Na to poljičko podrijetlo zapisivačice ukazuju i neke jezične pojedinosti u čitavom molitveniku. Na njih sam ukazala na više mjesta u svom radu o jeziku *Marijinskog oficija* iz tog molitvenika, držeći ih lokalnim jezičnim crtama što su se potkrale u tadašnju već prilično ustaljenu dalmatinsku književnojezičnu koine (Malić 1997), a kako sam na njih kasnije naišla i u drugim dijelovima molitvenika, opširnije sam se njima pozabavila u spomenutom referatu održanom na Marulićevim danima u Splitu. Stoga ih ovdje neću ponavljati.

U odnosu na oficijski dio molitvenika ostali njegovi sastavni dijelovi, bez obzira na to što

⁹ Prema napomeni gosp. Nazora Sladojevići su iz istočnog dijela srednjih Poljica, u kojima su sela Kostasje, Podgrade i Seoca.

pripadaju istom književnojezičnom krugu, odnosno sadrže iste lokalne jezične crte, pokazuju i neka odstupanja. Tako u njima izostaje u oficijском tekstu prisutan sjeverniji čakavski i knjiški crkvenoslavenski sloj, što su u postupku prepisivanja i redigiranja oficija naslijeđeni iz starijih predložaka. Prisutni su tek pojedini leksemi što se obično drže crkvenoslavizmima, a redovito se javljaju u svim poznatim molitvenicima, pa su očito postali općom književnojezičnom svojinom (npr. glagol *pomilovati* u značenju ‘smilovati se’, uglavnom u litanijama u stalnim formulama *Gospodine/Karste, pomiluj!*, zatim *cesarica, cesarovati*, uglavnom u formuli *Ki živeš i cesaruješ u vike vikom!* ili *Ki žive i cesaruje...* U oficiju vrlo frekventan morfološki crkvenoslavizam: dočetak *-t* u 3. l. jd. i mn. prezenta, u ostalim dijelovima molitvenika uopće nije potvrđen. Isto tako, u oficiju je dosta često zastupljen etički dativ (u Marulićevim stihovima samo u prepjevu himna *Te Deum*), a od ostalih dijelova molitvenika na njega nailazimo samo još u izvanoficijском himnu *Jesu dulcis memoria*. S druge strane, s nestihovanim dijelovima oficija ostali se dijelovi molitvenika podudaraju izostankom tipičnih Marulićevih riječi *poni, naju*. Njih nema ni u navedenom izvanoficijском himnu, pa te dvije jezične crte pobuđuju određenu sumnju u Marulićevo autorstvo njegova prijevoda/prepjeva. Postoje još i neke druge razlike između oficijскогоga i ostalih dijelova molitvenika. Opširnije se o svim tim pojavama govori u naprijed spomenutim mojim radovima.

Ovdje ću ukazati na neke pojedinačne jezične značajke ovdje zastupljenih tekstova, dosad uglavnom nespominjane. Tako je, primjerice, u zamjениčkoj promjeni u G jd. ž. r. zamijećen nekontrahirani oblik (morfološki crkvenoslavizam), na kakav sam od hrvatskih latiničkih spomenika naišla još samo u *Šibenskoj molitvi* i *Žićima svetih otaca*¹⁰: *...ovu molitvu primi na slavu i počenje tvoje i onoje velike i neprociñene ljubavi* 215. U posvojnjoj funkciji potvrđen je samo nekontrahirani genitivni oblik *ñeje*: *pomiluj dušu moju u izašastje ñeje* 277, *spovidam viru katoličasku i sve člane ñeje* 359, ali on dolazi u to doba i u drugim spomenicima. U pridjevskoj je deklinaciji u *Marijinskim litanijama* potvrđen neodređeni oblik G jd. m. r. *Duha Sveta* 222, na koji sam nailazila u oficiju, dok je u *Litanijama svih svetih* potvrđen određeni oblik *Duha Svetoga* 348, 355, koji je potvrđen u Marulićevim oficijским stihovima i u molitvenoj formuli nakon oficijскогоg teksta. To ukazuje na različito podrijetlo predložaka tih litanija. Zanimljivo je da se u *Marijinskim litanijama* na prvim stranicama javlja V jd. *Marije* 220, 221, 222, ali od stranice 227 i V = N: *Marija*, koji se dalje paralelno upotrebljavaju. U *Litanijama svih svetih* sva ženska imena i muška imena na *-a* dolaze samo u V = N: *sveta Marija Mandalina, sveta Agnez, sveta Lučija, sveta Agata, sveta Katarina, sveta Margarita, sveta Uršula, sveta Klara, sveta Elizabeta; sveti Andrija, sveti Bartolomija, sveti Tadija, sveti Barnaba, sveti Luka, sveti Kuzma, sveti Mikula* 340–345. Imenica *sin* (samo za Božjega sina) dolazi samo u starom vokativnom obliku *sinu* 339, 351, 361. U 1. l. jd. prezenta javlja se i stari oblik na *-u*, ali je češći noviji s dočekom *-m*. Tako samo u prvoj molitvi: *uzdišu, zagarľuju* 6, ali: *želim, tarpim, grem, molim, govorim* 1, *imam, stojim* 2, *oddilim* 3, *pristupim, molim* 5, *grem, želim* (2x) 6, ili u početnoj molitvi (molitvicama) na početku drugoga dijela molitvenika, na stranicama

¹⁰ Vidi: Malić 1973, 142; 1992, 113; 1997, 532.

215–219: *učinu, budu*, ali *molim* (6x), a tako je više-manje i dalje. Koliko sam zapazila, samo je u prvoj molitvi potvrđen stari oblik za 3. l. imperativa jednak drugome licu: *Vazda me desnica tvoja brani i od svakoga zla ukloni* 5. U futuru I. ispred pomoćnoga glagola infinitiv ostaje neokrnjen: *biti će oslobojena* 292, *živiti će* (2x) 388.

Od sintaktičkih odlika zanimljiva je upotreba oblika za futur II. (*infinitiv+perf. prez. glagola biti*) ili imperativa umjesto prezenta u modalnim željnim rečenicama: *da ... ja u milosti tvojoj u vike budem stati i pribivati* 7, *dopusti mi ... da budu poznav te moliti i ljubiti* 216, *da tvoju voļu budu moći ispuniti* 272, *Da k pravoj pokori mene privesti budeš, molim te...*, *Da crikvu svetu tvoju uzdaržati i zaščititi budeš...*, *Da svetoga oca papu i sve crikovne rede u svetoy viri shraniti budeš...*, *Da svim vladavcem karstjanskim pravi mir i sklad dati budeš...*, *Da mene samoga u tvojoj službi umnožiti budeš...* itd. 348–350, odnosno: ... *primi mojenja moja da mene i sve sluge tvoje kojih veruge grihov darže milost tvoja rastargni i odriši* 353. Ali u istim je sintaktičkim situacijama potvrđen i prezent, npr. *Gospodine, da mi prostiš, tebe molim, usliši me!*, *Da mi odpustiš, tebe molim...* 348, *Da misal moja k nebeskim poželinjem uzdvigne se...*, *Da svim dobročincem mojim vične dobro dopustiš...* 350. U sintaksi su zastupljene i neke tipične crte u kojima se ogleda romanski (bilo supstratski, bilo knjiški latinski) utjecaj, potvrđene u većini čakavskih (i ne samo čakavskih) tekstova. Tako, primjerice, genitiv u službi pravoga objekta: *O Gospodine Isuse, ... pravdenih shrani* 276, *primi mojenja moja da mene i sve sluge tvoje kojih veruge grihov darže...* 353; akuzativ umj. lokativa: *pokripi me u ufanju ... na razdijenje duše i tila moga* 217, *na slavu ... tvoje velike muke i tuge, koju si tarpil na drivo križa* 219; *od+genitiv umj. posvojnoga genitiva: molitve od pijetadi* 274; zatim, knjiška upotreba nominativa i akuzativa množine srednjega roda u izricanju sveobuhvatnosti, neodređenosti i sl.: *ti znaš svaka, tebi su očita sva iznutarņa moja* 1, *obarni mi sva zemajska u gorkost, sva teška i suprotivna u ustarpjenje* 3 i u varijanti iste molitve: *Obrati meni ... svaka suprotivna i trudna u ustarpjenje* 393/394; zamjena dativa akuzativom: *grišnike oprosti* 276, *ne dopusti mene u muke pojti* 278; indeklinabilan particip prezenta što se odnosi na objekt: *klañam ti se na križu viseći, tarnovu krunu na glavi noseći* (umj. *visećemu, nosećemu*, odnosno umj. zavisne rečenice) 274, *klañam ti se na sud hodeći, pravedne u raj zovući, a grišnike osujujući* 279 itd.

4. Izbor iz leksika

Prostor ne dopušta da se leksikom ovdje predočenih tekstova opširnije pozabavim. Zato se ograničavam na sasvim osobni izbor supostavljajući ga s Marulićevim leksikom potvrđenim u četiri knjige hrvatskih Marulićevih djela u *Sabranim djelima Marka Marulića* (SDMM). Ovdje navodim samo one lekseme koji u Moguševim rječnicima hrvatskih Marulićevih djela nisu potvrđeni.¹¹ To bi imao biti još jedan prilog mojemu stavu da sastavni dijelovi molitvenika o kojemu je ovdje riječ nisu plod Marulićeva autorstva, premda sam

¹¹ Vidi: Moguš 1988; 1989; 1993; 1994.

svjesna da određenu ulogu u izboru leksema ima sadržaj pojedinoga priloga, pa leksem u Marulića može ne biti potvrđen i zbog tematike određenog priloga.¹² Često je u pitanju samo tvorbena razlika između ovdje i u Marulića potvrđene riječi, ali u predočavanju lek-sika polazim sa stajališta da je svaka tvorenica zaseban leksem.

Domaće riječi:

Bogurodica 228 (2x), 339 – potvrđena u objema litanijama, a osim njih još samo u *Marijinskom oficiju*¹³

brašance 393 – ‘jelo što se nosi na put, popudbina’ (AR I pod *b*)¹⁴ ima relativno ma-lobrojne potvrde od Nalješkovića i Mikaljina rječnika dalje; za ostala značenja potvrde su samo štokavske – dubrovačke i bosanske)

dragost 390 – AR II pod *b. b*) sa značenjem “osjećaće da je ko drag ili da je što drago” navodi i jedan primjer iz Marulića, iz teksta koji očito nije ušao u SDMM

izašastje 277 – ‘izlazak’ (u AR IV s. v. *izašaste* potvrde od sredine 15. st.)

izvitnica 224 – ‘odvjetnica, tj. koja nas ispričava, opravdava’ – riječ nepotvrđena, izvedena od *I. izvjet* “izgovor” (v. AR IV; *ibid.* s. v. *izvjetovati* pod *b. refl.* sa značenjem “izgovarati se” ima potvrda iz Marulića)

karščenje 347 – ‘krštenje, baptismus’ (u SDMM nije zastupljen taj pojam)

kruh 281, 388 – kako se radi o pretpričesnim molitvama, značenje može biti ‘hrana uopće’ i ‘duševna hrana, pričest’ (v. AR V pod *a. b*) i *c*); u rječnicima u SDMM navodi se značenje ‘kruh’ bez specifikacije)

mladinci m. mn. 342 – ‘dječaci što ih je Herod dao pogubiti, nevina dječica’ (v. AR VI s. v. *I. mladjenac* pod *2. a. b*))

molbenica 228 – ‘moliteljica’ (u AR VI jedina je potvrda za to značenje iz Stullijeva rječnika uz napomenu da je iz rus.; isto i s. v. *molbenik*, ali s potvrdama dvaju štokavskih pisaca 17. i 18. st.)

nenadići 346, 362 – ‘nenadan (o smrti)’ (u AR VII samo 4 potvrde iz 17. i 18. st., više-manje u istom kontekstu; u Marulića *nenadin*, također slabo potvrđeno, *ibid.*)

nenavist 346 – ‘mržnja’ (u AR VII potvrde od 15. st. u tekstovima pod crsl. utjecajem)

neprocjin 4 – ‘neprocjenjiv’ (u AR VIII s. v. *neprocjen* samo dvije potvrde iz 17. st.)

neprocjihen 5, 392 – ‘neprocjenjiv’ (AR VIII s. v. *neprocijehen* potvrde od 16. st.)

nerazlučen 392 – ‘nedjeljiv’ (AR VIII donosi potvrde samo iz Jambrešićeva rječnika i Divkovića)

očenaš 215, 217, 218 – ‘općeniti naziv molitve’ (u AR VIII potvrde od 16. st.)

¹² O formalnim razlozima zašto autorica drži da nije u pitanju ni Marulićeva urednička (sastavljačka) ruka ponešto je rečeno u uvodnom dijelu ovoga priloga, a opširnije u spomenutom referatu (predanom za zbornik radova) na netom proteklim Marulićevim danima u Splitu (travanj 2003).

¹³ Opširnije o tome v. Malić 1997, 109 i bilj. 50.

¹⁴ Ako se ovdje navedena riječ posve podudara s natuknicom u AR-u, ne upućuje se na natuknicu.

omartviti 302 – ‘umrtviti, učiniti što kao da je mrtvo’ (AR VIII s. v. *omrtviti* nema toga značenja)

osvaditi 269 – ‘okriviti, optužiti’ (u AR IX pod *a.* brojne potvrde od 15. st.)

plandovati 394 – ‘počivati, besposličiti’ (u AR X potvrđeno od Bernardina nadalje)

pogarjeno 216 – ‘osramočeno’ (u SDMM potvrde za glagol i glag. imenicu; v. i AR X s. v. *pogrditi* pod *c.*)

pomilovanje 222 – ‘milosrđe’ (u AR X pod *c.*) potvrde od 17. st.)

ponovljivati 223 – ‘obnavljati’ (navedeno znač. u AR X s. v. *ponavljati* pod *a.*; s. v. *ponovljivati* malobrojne potvrde od Budinića dalje)

porazući 275 – ‘koji donosi smrt, nesreću, nevolju, zlo’; sv. *anjel porazući* je eufemizam za ‘đavao, vrag’, postanjem ptc. prez. od svrš. *poraziti* (u AR X nesvrš. su glagoli: *porazivati, poražati, poražavati, poraživati*, ali nijednomu od njih ne odgovara tvorba našega popridjevljenoga participa)

pridvoren 226 – riječ je nepotvrđena, a značenje nejasno, možda ‘prtvoren, odškrinut (za vrata)’ u amplifikaciji s *otvorena*

prikazališće 392 – ‘žrtva’ (u AR XI s. v. *prikazalište* pod *a.* potvrde su malobrojne)

prikazivati se 388 – ‘prinositi se na/kao žrtvu’ (AR XI s. v. *prikazati* pod *a. c.*) ima znač. “žrtvovati” s potvrdama od Bernardina nadalje, ali refl. glagol nema ovdje navedeno značenje; pod *a. a.)* i znač. “dati, darovati, pokloniti” ima potvrda iz Marulića: *Hoteći otačastvu tvomu ... dar prikazati*)

priklonstvo 386 – ‘poniznost, smjernost’ (u AR XII pod *b.* potvrde od Bernardina)

pripamet 394 – riječ nepotvrđena, znač. vjer. ‘podsvijest’

prišastje 347, 348 – ‘došašće, adventus’ (u AR XII s. v. *prišašće* pod *a.*) sigurne su hrvatske potvrde od Bernardina)

ražeći 393 – ‘pren. raspaliti, rasplamtjeti’ (AR XII pod *b. a.) aa*) ima primjer iz Marulića; ne dolazi u SDMM)

skriven 283 – ‘pokriven’ (u dubrovačkoj varijanti na adekvatnome mjestu dolazi: *pokrovna*, u *Vartlu* adv. *pokrovno*; AR XV s. v. *skriti* pod *b.* izdvađa ptc. pas. u pridj. značenju, te pod *a.*) navodi značenja “sakriven, pokriven u pravom i u prenesenom značenju”, ali primjeri što ih navodi svi su za ‘skriven’; inače pod *a. c.)* u pren. znač. “zakloniti, pokriti” ima primjer iz Marulića, ali značenje je zapravo ‘sakriti’: *Sunce svitla lica ... za more skri nica*)

straža 391 – ‘pren. čuvar’ (AR XVI pod *b.* navodi znač. “onaj ... koji vrši stražarsku službu, koji se nalazi na stražarskom mjestu, stražar, čuvar”, ali ne navodi ovdje upotrijebljeno preneseno značenje)

suproč 302 – ‘ususet’ (u AR XVII pod *b. b.)* za prij. s dativom hrvatske su potvrde od *Zadarskog* i *Bernardinova lekcionara*; znatno je potvrđeniji lik *suprot*, ali ni on u Marulića; prema rječnicima u SDMM on ima pril. *suprotiv/suprotiva* ‘protiv’)

suprotivan 3, 393 – znač. nije posve jasno: ‘protivan, neprijateljski’ možda i ‘mrzak, nemio’ (v. AR XVII pod *a. a.)* i *b.) cc*)

svitloća 280 – ‘svjetlo’ (u AR XVII s. v. *svjetloća* potvrde su malobrojne)

umnožiti 350 – ‘ojačati’; značenje nepotvrđeno

- upućenje** 223 – ‘utjelovljenje’ (u AR XIX s. v. 1. *upućehe* dobro potvrđeno)
utaživati 354 – ‘umirivati, blažiti’ (AR XX navodi samo nekoliko rječničkih potvrda; svrš. glag. *utažiti* obilno je potvrđen, pa i iz Marulića)
uvrijati 354 – ‘vrijeđati, povređivati’ (u AR XX s. v. *uvrijeđati* potvrde su od 17. st., ugl. štokavske; rječnici u SDMM pokazuju da Marulić ima svrš. glag. *uvriditi*)
uzašastje 347 – ‘uzašašće’ (u AR XX s. v. *uzašašće* potvrde od kraja 16. st.)
uznik 278 – ‘sužanj’ (u AR XX potvrda nema mnogo, prva oko 1400. g.)

Sveze i izričaji su malobrojni: *na razdijenje duše i tila moga* ‘u času smrti’ 217, *anjel porazući* ‘đavao, nečastivi’ 275, *nemoj osvetu vazeti* ‘nemoj se osvetiti’ 338, *do mire* ‘potpuno, dokraja’. Nijedno od njih nije potvrđeno u Marulića, osim što je u *Juditi* potvrđena slična priložna sveza *u svu miru*. Ali su izrazito brojne ustaljene sintagme, bilo s juksta- ili postpozicijom imenice, naslijeđene iz srednjovjekovne književnosti, a u njoj dobrim dijelom iz latinskih i talijanskih predložaka, kao npr. *dan sudni, duh bludni, crikva sveta/sveta crikva, dvor nebeski, grih smartni/smartni grih, karv neprocina (neprociñena), narod človičaski, slava nebeska, sudac istini, zraka vikuvična, život vikuvični – gorući ogañ, gorka/nenadiña smart, nevoľna grišnica, sav/ovaj/onaj svit, sveto ulje, vične dobro, vične osujenje, vikuvična slava* itd.

Posuđenice:

- farizej** 302 – (AR III donosi samo 3 potvrde, prva iz Bernardina; navodi još inačice: *farisej, fariseo, farizejin, farizeo, farižeo*; pod *farisej* navodi primjer iz Marulića, ali to je vjerojatno samo pitanje grafijske interpretacije; rječnici u SDMM ne donose taj leksem ni u jednoj od glasovnih inačica)
karitad 215 – ‘milost, milosrđe’ (AR IV lik *karitad* navodi s. v. *karitat* pod *b.* uz napomenu da dolazi od 16. st. kod sjevernih Dalmatinaca i Bokelja)
kontenplanje 225 – ‘razmišljanje (teol.)’ (u AR V s. v. *kontemplañe* potvrde samo iz Građića i Kašića, uz napomenu da se glagol u Dubrovniku upotrebljava u ironičnom smislu)
kontenplati – ‘razmišljati (teol.)’ (AR V glagol *kontemplati* samo upućuje na *kontemplañe*)
miritati 354 – ‘zaslužiti (u negativnom smislu)’ (u AR VI s. v. *meritati* i 1. *miritati* potvrde su malobrojne)
patrijarka 340 – ‘praotac, praroditelj (bibl.)’ (u AR IX pod *b.* potvrde 16–18. st.)
perikul 359 – ‘pogibelj’ (u AR IX s. v. *perikul/perikuo* potvrde iz 17. st.)
pijetad 274 – ‘milosrđe’ (AR IX ima samo natuknicu *pijetat* s dvije dubr. potvrde)
remet 1 – ‘pustinjak, eremit’ (AR XIII s. v. *remet* ima potvrdu samo iz Kavanjina, uz napomenu da je lik nastao vjerojatno zbog potreba stiha; naš prozni primjer pokazuje da je lik *remet* i bez stihotvornih razloga bio prisutan na splitskom području)
sakrament 280 – ‘svetootajstvo’ (AR XIV s. v. *sakramenat* ima potvrde iz izdanja senjske tiskare s početka 16. st., te iz dubrovačkih i ostalih štok. izvora, a nema sa srednjodalmatinskoga područja)

tempal 221 – ‘hram, crkva’ (AR XVIII s. v. *tempal* navodi i potvrde za *tempal*; iz Marulića navodi potvrdu s *m*, a tako je i u rječnicima u SDMM)

Koliko sam bez konkordancijske obrade uspjela uočiti, posuđenice u ovdje predočenom dijelu molitvenika nisu brojne. Od potvrđenih (osim onih koje su u Marulića potvrđene u drugom glasovnom obličju: *farisej* – prema AR-u, *tempal*), u Marulića dolaze još samo: *devot*, *devocijun*, *meštar* i *skandal*. Bilo bi zanimljivo provesti ispis posuđenica iz rječnikâ uz Marulićeva djela, te supostaviti izricanje istih pojmova u ovom molitveniku i u Marulića.

5. Grafijske nedoumice i njihov odraz na preslov tekstova

Grafija ovoga spomenika dobrim se dijelom naslanja na srednjovjekovno pisarsko nasljeđe, koje ostavlja mnoge nedoumice u čitanju. Nešto je izdiferenciraniji pravopis, tako da on pomaže u rješavanju nekih problema. Tako se primjerice u ovom spomeniku uglavnom razlikuje pisanje suglasnika *s*, *š* (grafem *s*) od *z*, *ž* (grafem *z*), ali ipak se grafemom *s*, kao i u najstarijim latiničkim spomenicima, mogu pisati sva četiri navedena suglasnika, primjerice: *po zasluseniu* (= *po zaslužanju*) 255, *pochasj* (= *pokaži*) 354, *zdrusenie* (= *združenje*) 367, *sa vskanie* (= *zaužganje*) 377, *prisise* (= *prisiže*) 385; *isvarsnoga* (= *izvar-snoga*) 223, *neisrečenu* (= *neizrečenu*) 259, *uzlise* (= *uzlize*) 278, *glubesniui* (= *lubeznivi*) 283; *isasla istila* (= *izašla iz/is tila*) 277, *sesto* (= *šesto*) 294, *uzasastje* (= *uzašastje*) 299, *uslisi* (= *usliši*) 345 i dr. Pritom se za *š* uvodi i grafem *sc/sç* (jednom i *sç* za *s*: *sçinu* /= *sinu*/ 351) i u zadnjoj četvrtini molitvenika grafem *x* za *ž* (inače poznat iz najstarijih dubrovačkih latiničkih spomenika). Prema pretežnoj pravopisnoj normi ovoga spomenika prefiksi se na *-z-* (*iz-*, *raz-*, *uz-*) najčešće pišu s izvršenim asimilacijskim promjenama, dok se prijedlozi najčešće pišu bez promjena (uočena su samo dva primjera sa sigurno zabilježenom asimilacijskom promjenom u prijedložnom izrazu: *zduhom* /= *z Duhom*/ 271, *zbogom* /= *z Bogom*/ 381). Slijedeći pretežit način pisanja prijedloga i uz pomoć susjedne riječi *isasla* (= *izašla*) sa *s* = *z*, možemo i nesiguran primjer prijedložnog izraza *istila* čitati bez izvršene glasovne promjene: *iz tila* 277, pa tako onda i: *ispričistoga* (= *iz pričistoga*) 240, *sdesne* (= *s desne*) 270, *bres pokoya* (= *brez pokoja*) 374, *bres chonca* (= *brez konca*) 382. Problematične ostaju opće riječi *ostrimj* (= *ostrimi/oštrimi*¹⁵) 269, *balsama* (= *balzama/balsama*) 378, *frustanie* (= *fruštanje/frustanje*) 298, te imena: *simune* (= *Šimune/Simune*) 341, *simun* (= *Šimun/Simun*) 384, *Šebastiane* (= *Sebastijane/Šebaštijane*) 342, *siluestre* (= *Silvestre/Silveštre*) 342, *augustine* (= *Augustine/Auguštine/Avguštine*) 343, *agnes* (= *Agnez/Agnes*) 344, *elizabetha* (= *Elizabeta/Elišabeta*) 345, dok *erasmo* 291 i *chusma* 342 vjerojatno treba čitati *Erazmo*, *Kuzma*.

Neke nedoumice u čitanju može izazvati i pisanje suglasnika *c*, *č* zajedničkim gra-

¹⁵ Od mogućih dvojnih (dvojbeneh) čitanja na prvom se mjestu navodi ono što ga je autorica preslova – na temelju određenih jezičnopovijesnih spoznaja – primijenila u preslovljavanju ovoga teksta.

femima *c, ç*. Neprijeporni su primjeri kao npr. *poličniçe* (= *poličnice*) 241, *dobročinčem* (= *dobročincem*) 254, *dicienie, izličenje* (= *dičenje, izličenje*) 379. U domaćim riječima mogao bi biti problematičan samo primjer *çriuu* (= *črivu/crivu*) 239, ali budući da se radi o čakavskom tekstu, ipak radije pretpostavljamo primarni izgovor *čr*. Problematično je čitanje svetačkih imena *francisco, lučia, çeçilia* (= *Frančisko, Lučija, Čeçilija/Francisko, Lucija, Cecilija*) 344, *uiçençe* (= *Vičenče/Vicenče*) 342.

Treba spomenuti i pisanje inicijalnoga *h*- u osnovi *umišen-*, koje se drži grafijskom manirom pod utjecajem latinske, ali ipak takve primjere treba uvijek pri čitanju imati na umu. U ovom spomeniku takvi su primjeri: *humiglenstuo* 260, 266, *humiglenu* 267, *humiglenstuom* 282 pored *umiglenstuo* 259, *umiglenstuom* 387. U ovu problematiku ulazi i pisanje *Hieronime* 343, što je vjerojatno također samo utjecaj latinske grafije, pa treba čitati: *Jeronime*.¹⁶ U novije sam vrijeme na pisanje neetimološkoga (znači grafijski "ukrasnoga" inicijalnoga i ne samo inicijalnoga *h*) naišla i u drugim riječima (Malić 2000: 104).

Tekstovi se donose u preslovu na suvremenu grafiju, što znači da se čuvaju, odnosno nastoje sačuvati pravopisne odlike gdje god je to moguće. Znak križa iz rukopisa prenosi se i u preslov. On označava da se na određenome mjestu u molitvi molitelj(ica) treba prekrížiti. Za većinu će dvojbenih primjera u preslovu grafija biti navedena u bilješkama uz tekst.

6. Tekstovi

<1> *Molitva prid pričešćenje*

O slatki i ljubeni Isukarste, koga želim sada devoto prijati i uzdaržati i dušu moju tobom utišiti, ti znaš nemoć i potrebu moju ku tarpim, Gospodine. A sada za remeti¹⁷ grem k tebi, Gospodine. Za radost i uzdvignutje tvoje na nebesa tebe molim, tebi govorim, a ti znaš svaka, tebi su očita sva iznutarña //

<2> moja, ti me sam moreš izvarno pomoći i obeseliti. Ti znaš dobro, Gospodine, od česa imam potrebu i koliko sa(m)¹⁸ uboga kriposti i dobrih dil. Evo, sad stojim prid tobom milost proseći. Ti milosardjem nasiti lačnu i ubogu tvoju, veseli studen moju ognjem od ljubavi tvoje, prosvitli sli//poće

<3> moje tobom samim. Gospodine, obarni mi sva zemałska u gorkost, sva teška i suprotivna u ustarpjenje, obrati sarce moje k tebi na nebo, ne pusti ga u taščine svarhu zemlje. Ti sam od sada meni na vike budi jidenje i pitje moje, ljubav moja, veselje moje, slatkost moja. A ne dopusti, Gospodine, da se od tebe oddilim //

¹⁶ Vidi o tome i AR IV, s. v. *Jerolim*, gdje se kaže da se gdjgdje pod utjecajem latinske grafije nalazi napisano s *Hier-* ili *Hyer-*.

¹⁷ Graf. *remedi* može ukazivati na prijepis s glagoljičkoga predloška (zamjena glagoljičkih slova *t* i *d*) – v. o tome Malić 1992: 104–105; 2000: 113–114.

¹⁸ U oblim zagradama donose se dijelovi označeni znakom kraćenja, u uglatima greškom izostavljeni dijelovi riječi ili teksta, odnosno autoričine napomene, a u slomljenima oznake stranica originala i suvišni dijelovi teksta.

- <4> lačna milosti tvoje. Hođi, davao si, Gospodine, i daj nemoćnoj duši mojoj i ojdi tilo i karv svetu tvoju neprocinu brez ockvarñenja. Ne da sam pravedna, da grišna, zač zdravi nimaju potribu likara, negoli nemoćni. + O prava ljubavi, u kojoj jest vične veselje i prava ljubav duše moje! + Očisti mene od zlob mojih neka //
- <5> s čistim sarcem i pametju pristupim k tebi. Tebe čeka sarce moje. Ispuni žeju moju! Tvoja sam, Gospodine, ne hti me ostaviti drugom. + Vazda me desnica tvoja brani i od svakoga zla ukloni! Hodi, Gospodine, komu je ova grišnica sagrišila, da – molim te – proštiš grihe moje i pomarsiš za koja si prolil karv neprociñenu tvoju. //
- <6> Hodi, Gospodine, i daj mi jidenje vičnega spasenja, hodi, posvetilišće neockvarñeno, slobodi dušu moju, ka je tebi odlučena! I evo, ja k tebi grem, koga svim sarcem želim, komu svom pametju uzdišu, koga svo(m) jakostju zagarļuju, koga tilo i karv prijati želim, ka vazda u meni pribiva, a nigdar se od mene //
- <7> ne oddiljuje, nego da ti u duši mojoj, a ja u milosti tvojoj u vike budem stati i pribivati. Koji uvik živeš i pribivaš! Amen!

– Svarha –

- <8–12> [prazne stranice]
- <13> [inkvizitorov zapis iz 1588]
- <14> *K onim ki čte*
Marul tumači toj ... [vidi naprijed u uvodnom dijelu priloga i Fancev 1933: 12]
- <15–214> [*Marijinski oficij* – vidi: *Djela JAZU* 31: 79–101]
- <215> Ovoj jesu tri očenaši velike moći i kriposti isprošenja svake milosti polag Boga, govoreći jih i prikazujući po način zdola upisan.
Gospodine Isukarste, molim te ovu molitvu primi na slavu i počtenje tvoje i onoje velike i neprociñene ljubavi i karitadi s kom si sašal s ne//bes
- <216> i vazel put človičasku i britku muku tarpil i smartju pogarjeno umro za iskupjenje naroda človičaskoga. Molim te, Gospodine, dopusti mi da učinu voļu tvoju i da budu poznav te moliti i ljubiti, služiti i slaviti pravo i dostojno sve dni života moga. Ukloni me muk i tug paklenih, //
- <217> prosti mi grihe moje i dopusti mi duševno spasenje. Pokripi me u viri svetoj katoličaskoj i pokripi me u ufanju velikoga i neprociñenoga milosardja tvoga na razdiljenje duše i tila moga. I[s]use, Spasiteļu moj, spasi dušu moju! :- :- :- :-
Drugi *otčenaš* rekši prikaži ga po ovi način: //
- <218> Gospodine Isukarste, molim te ovu molitvu primi na slavu i počtenje tvoje i tvoje velike muke i tuge i pota karvavoga koji si prolil na svetoj molitvi moleći Otca nebeskoga. Molim te, Gospodine, dopusti mi milost... Reci kako zgora.
Treći *otčenaš* – prikaži ga po ovi način: //
- <219> Gospodine Isukarste, molim te, ovu molitvu primi na slavu i na počtenje tvoje i tvoje velike muke i tuge, koju si tarpil na drivo križa kada prisveta duša tvoja oddili se od prisvetoga tila tvoga. Molim te, Gospodine... Kako zgara. Bogu hvala! :: - :: - ::
- <220> [*Marijinske litanije*:]

- Gospodine, pomiluj!
Karste, pomiluj!
Gospodine, pomiluj!
Karste, čuj nas!
Karste, usliši nas!
Oče s nebes, Bože, pomiluj nas!
Sinu, odkupiteľu svita, Bože, pomiluj nas!
Duše Sveti, Bože, pomiluj n(as)!
Sveto Trojstvo, jedini Bože, pomiluj nas!
Sveta Marije, majko prisveta, moli za nas! //
- <221> S(veta) Marije, majko pričista, m(oli) z(a nas)!
Sveta Marije, majko neockvarńena, moli za nas!
S(veta) Marije, divo od divic, moli za n(as)!
S(veta) Marije, milosti Božje puna, m(oli za nas)!
S(veta) Marije, vičńega kraľa hći, moli za nas!
S(veta) Marije, majko Isukarstova i nevistice, mo(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), tenpal Duha Sveta, m(oli) z(a nas)!
S(veta) Marije, nebeska kraľice, m(oli za nas)!
S(veta) M(arije), anjelska gospoje, m(oli za nas)! //
- <222> S(veta) Marije, prisvitla cesarice, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), skala nebeska, moli z(a nas)!
S(veta) M(arije), vrata rajska, moli z(a nas)!
S(veta) M(arije), majko naša i gospoje, moli z(a nas)!
S(veta) M(arije), naše istino ufanje, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), naša obľubľena, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), majko naša nova, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), vira oda svih, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), potok od milosardja, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), potok od svitlosti, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), potok od slatkosti, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), potok od pomilovanja, m(oli) z(a nas)! //
- <223> S(veta) M(arije), majko Gospodina izvarsnoga, moli za nas!
S(veta) M(arije), majko sudca istinoga, m(oli za nas)!
S(veta) M(arije), naše uskrišenje, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), po koj se ponovľuje svako stvorenje, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), ka si rodila vičńu svitlost, moli za nas!
[*S(veta) M(arije), ka si podnesla svaki grih, m(oli) z(a nas)!*]¹⁹
S(veta) M(arije), ka si kripost božastvenoga upućenja, m(oli za nas)!
S(veta) M(arije), komoro blaga nebeskoga, m(oli) z(a nas)! //

¹⁹ U uglatim zagradama sa zvjezdicama donose se dijelovi precrtani inkvizitorovom rukom.

- <224> S(veta) M(arije), ka si rodila stvoriteja svita, moli za nas!
S(veta) M(arije), otajstvo većanja nebeskoga, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), majko narodov, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), majko vernih, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), naša svitlino istina, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), putu prilipi Gospodiń, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), vesela, puna radosti, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), majko našega veselja, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), mir naš sa²⁰ Gospodinom, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), izvitnice naša, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), zvizdo nebeska prisvitla, m(oli za nas)! //
<225> S(veta) M(arije), sunca zračnija, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), majko Boga vičnega, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), ka si smarsila zapisa(n)je <m(oli) z(a nas)> naše pogibili, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), potok istinoga razuma, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), potok istinoga uminja, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), radosti naša neizrečena, m(oli) z(a nas)!
[*S(veta) M(arije), nebeskoga Otca želinje, m(oli) z(a nas)!*]
S(veta) M(arije), zarcalo nebeskoga ko(n)te(n)planja²¹,
S(veta) M(arije), kruno kraļa vičnega, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), svake časti dostojna, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), svake časti puna, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), naš kami pridragi, m(oli) z(a nas)! //
<226> S(veta) M(arije), nebeska perlo, moli za nas!
S(veta) M(arije), vrata života, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), vrata otvorena i pridtvorena, moli za nas!
S(veta) M(arije), po kojoj jest put k nebu, m(oli za nas)!
S(veta) M(arije), po kojoj se dohodi na veselje, moli za nas!
S(veta) M(arije), po kojoj se dohodi u kraļestvo, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), slavo neskončana, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), svemu svitu privridna, moli za nas!
S(veta) Marije, svakoga blaga veće //
<227> želina, moli za nas!
S(veta) M(arije), viša svih nebes, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arije), od anjeli čišća, m(oli) z(a nas)!
S(veta) Marija, milosti anjelska, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arija), kruno svetih, m(oli) z(a nas)!

²⁰ Graf. za, ali, zaključujući po smislu, to je vjer. pogr. umj. sa.

²¹ Graf. *côtéplania*, ali na str. 284 *kontenplati* bez kraćenja.

- S(veta) Marija, svih svetih veselje, m(oli) z(a nas)!
S(veta) M(arija), diko i hvala, m(oli) z(a nas)!
S(veta) Marija, poštenje i slava naša, moli za nas!
S(veta) Marije, hvaljena u vike vikom, moli za nas!
Veseli se, divo pričista!
Veseli se, ka si začala veselje po anjelu! //
- <228> Veseli se, ka si porodila vične slave zraku!
Veseli se, majko blažena!
Veseli se, sveta Bogurodice, divo vazda!
Marije, ti si sama mati i diva!
Tebe hvale svako stvorenje!
Ka si rodila svitlost svita, budi za nas polag Gospodina svakdaña molbenica!
Amen!
- Prisveta i blažena Divo Marije, Bogurodice, ka si iz uda od utrobe tvoje //
- <229> pričiste i prisvete Spasiteļa, odkupiteļa svita [...]22! Za ime ñega, prisvetoga sinka tvoga, molim te, Divo Blažena, da ñega istoga moliš za me da prignut molitvami tvojimi dopusti mani odpušćenje oda svih grihov mojih. Anjelov kraļice, svita go-spoje, majko čista, zvizdo morska, ne hti ne hajati molbe naše, da usliši //
- <230> mene u dan u ki prizovu tebe, jere ti jesi blažena i blaženi plod od utrobe tvoje Isukarst, Gospodin naš, ki s ocem i z Duhom Svetim žive i kraļuje u vike vikom. Amen!
- <230–254> [dvije marijinske molitve s dubrovačkim varijantama – v. Malić 1999: 117–120]
- <255> *Molitva parvo spovidi*
Pošli meni, primilosardni Bože, po zasluženju i dostojanstvu pričiste i prisvete Dive Marije, svitlost tvoju u dušu moju i pravdenu istinu tvoju, ka meni sva pomañkanja moja uistinu objavi i svaršeno pokaže ka jesu potribna meni ispoviditi i ka mene pomore i //
- <256> nauči dobrostivo i napuni ispoviditi skrušenjem sarca i zadovolnom spovidju i griha očišćenjem. Amen!
- <kraj 256–267> [treća marijinska molitva s dubrovačkom varijantom – v. Malić 1999: 120–121]
- <268> [*Bonifacij papa dopusti koji godi skrušeno ispovidav reče svaki dan do23 miseca ima prošćenje od svih grihov.*]
Bože, ki hotil si za odkupiti svit poroditi se, od Židov biti uhićen, od Jude nevirnoga celovom izdan, uzami vezan i kakono jañac neockvarñeni biti na sm//art
- <269> poveden i prid obrazom Ane Kaife, Pilata i Iruda nedostojno prikazan, od krivih svidokov osvajen biti i vašćinami nevoļen, slinami popļuvan, tarnom ukruñen, zaušćnicami bijen, čavli ostrimi24 pribijen, na križ dvignut, meu razbojnici postavljen, //

22 Očito nedostaje: *porodila*.

23 Možda pogr. umj. *od*.

24 Graf. *ostrimi* može se čitati i: *ostrimi*.

- <270> žuči i osta napojen, sulicom proboden, ti, Gospodine Isukarste, za one tvoje prisvete muke koje ja nedostojna spomenuh i za sveti križ tvoj oslobodi mene od muk paklenih i dovedi mene nevojnica kako dovede [s] sobom razbojnika s desne //
- <271> propetoga i tebe spovidećega. Ki s Ocem i z Duhom Svetim živeš i cesaruješ, Bog u vike vikom. Ame(n)!
- [*Ka reče molitvu ka nasliduje ima prošćenja lit osam tisuć.*]
Gospodine Isukarste, Otče slatki, molim te za ljubav onoga veselja ko ljubezniva //
- <272> majka tvoja imi kada se ti ukaza ņoj u onu prisvetu noć od Vazma, i za ono veselje koje ima kada te vidi proslavljena božastvenom svitlostju, tako mene prosvitli i dostojaj se dati mi Duha Sveta da tvoju voļu budu moći ispuniti sve dni života moga. //
- <273> Ki živeš i cesaruješ u vike vikom. Amen!
- [*Sikst papa dopusti jedanadeste tisuć lit prošćenja koji²⁵ reče ovu molitvu.*]
Zdrava, prisveta Marije, majko Božja, kraljice nebeska, vrata rajska, gospoje svita, navlastito čista, ti jesi diva, ti si začala Isusa prez griha, ti si //
- <274> porodila stvoriteļa i spasiteļa svita, od koga ne sumņim. Oslobodi mene od svakoga zla i moli za grihe moje. Amen!
- Molitve od pijetadi s velikim prošćenjem* [usp. *Vartal*: 562–563]
O Gospodine Isuse, Isukarste, klaņam ti se na križu viseći, tarnovu krunu na glavi noseći, molim te da //
- <275> tvoj križ oslobodi mene od anjela porazućega²⁶. Ame(n)! Zdrava, Marija... Oče naš... Na svarhu:
- O Gospodine Isuse, Isukarste, klaņam ti se na križu izraņenu, žuči i osta napojena²⁷, molim te da tvoje rane budu lik duši mojoj. Amen!
- O Gospodine Isuse, Isukarste, klaņam ti se //
- <276> u greb postavļenu i pomastju pomazanu, molim te da smart tvoja bude vični život moj. Amen!
- O Gospodine Isuse, Isukarste, pastiru dobri, pravdenih shrani, a grišnike oprost, i svih vernih pomiluj i milostiv budi meni nevoļni grišnici! //
- <277> O Gospodine Isuse, Isukarste, molim te za onu gorkost ku za me, nevoļnu grišnicu, podnesal jesi na drivu od križa, a navlastito kada prislavna duša tvoja izašla jest iz²⁸ tila tvoga, pomiluj dušu moju u izašastje ņeje!
- Gospodine Isuse, Isu//karste,

²⁵ Graf. *choj* može se čitati i: *koj*.

²⁶ Graf. *porazuchiega* može se čitati i: *porazućega*, kako je pročitao N. Kolumbić u *Vartlu* (str. 562), ali je vjerojatnije 3^{mm} prez. od *poraziti*: *porazu*.

²⁷ Neslaganje padeža.

²⁸ Graf. *is*, ali prije toga i *isasla* = *izašla*.

- <278> klaňam²⁹ se tebi, ki pojde u limb i oslobodi uznike. Molim te, ne dopusti mene³⁰ u muke pojti! Am(en)!
- Gospodine Isuse, Isukarste, klaňam ti se, ki uskarsnu od martvih i uzlize na nebesa i sidiš ob desnu Otca Boga. Molim te, pomiluj mene, grišnicu! //
- <279> O Gospodine Isuse, Isukarste, klaňam ti se na sud hodeći, pravedne u raj zovući, a grišnike osujujući. Molim tebe da tvoja muka oslobodi nas od onihzi muk. AMEN!
- Molitva prid pričešćenjem* [usp. VHM – *Djela JAZU* 31: 70; *Vartal*: 555]
- Svemogući i milostivi Gospodine Bože moj, ovo, ja grišna i nedostojna grišnica pristupam //
- <280> sakramentu tila i karvi jedinoga sina tvoga, Gospodina našega Isukarsta. Pristupam kako nemoćna k likaru života, nečista k studencu milosardja, slipa k svitlosti svitloće nebeske, uboga gospodinu neba i zemlje, naga kraļu slave. Molim //
- <281> zato velo milosardje tvoje da se dostojaš ozdraviti nemoć moju, oprati smrad, prosvitliti slipoću, obogatiti uboštvo, oditi i obući nagost, da ovi³¹ kruh anjelski kraļa krajev i gospodina gospode s tolikom ljubvom i s toliko(m) devocijunju i sramom, s tolikom čistoćom //
- <282> i virom, s tolikim skrušenjem i umijenstvom³² [...] ³³, kako od potrebe je spasenju duše moje. Daj mi, molim te, Gospodine, ne samo Gospodinovo tilo prijati i karv, da i kripost ņegovu. O svemogući Bože, daj meni tako prijati tilo³⁴ jedinoga sinka tvoga, Gospodina našega Isukar//sta,
- <283> ko izide od divice Marije, da se sjedinim zajedno s tilom ņegovim. O Otče lubeznivi, dopusti meni dragoga sinka tvoga, koga sada skrivena³⁵ uzeti ću, napokom da ga mogu otkrivenim obrazom kontenplati³⁶. Ki s tobo(m) žive i cesaruje u jedinstvo Duha Sveta, Bog po sve vike vika. AMEN! //
- <284–290 ćirilčki zapisi>
- <291> [*Ovo jest jedna devota molitva, koju složi sveti Erazmo i ki godir ju govoriti bude trideset dan, udiļe najti će svaku milost koju bude pitao u Blažene Gospoje, i jošće veće papa Siksto dopušća kon godir ju tko reče petsto dan prošćenja, i jošće prid *]//

²⁹ Graf. pogr. pa ispravljana: *ch^hglanam* s naknadno dodanim prvim *l* i *a* dopisanim iznad *g*.

³⁰ Najprije napisano *meni*, pa onda dodano *e* iznad *i*. Glagol *dopustiti* (AR II) potvrđen je samo u vezi s dativom: *dopustiti komu (što)*, a ne s akuzativom: *dopustiti koga*. Može se pretpostaviti da je zapisivač imao dubrovački predložak, u kojemu je pisalo *menie* (= *menje* – D). Ipak vidi i odjeljak o sintaksi.

³¹ Graf. pogr. *oni*. U VHM: *oui* (= *ovi*). U *Vartlu* drukčije: *tebe, kruha anjelskoga*.

³² Graf. *humiglenstuom*.

³³ U *Vartlu*: *primem*; u VHM također bez glagola, što možda ukazuje na izravnu vezu ovih tekstova.

³⁴ Graf. *tillo*.

³⁵ VHM: *pokrovna*; *Vartal*: *adv. pokrovno*.

³⁶ VHM: ... *da otkrivena togaj obraza prigledati budu*; *Vartal*: ...*dopokom očitovanim licem gledajući razmišļati*.

- <292> svojom smartju viditi će Blaženu Gospoju. I jedna žena, kad ne bi mogla poroditi, stavite ju na ņu i biti će oslobojena.³⁷
- <kraj 292–301> [četvrta marijinska molitva s dubrovačkom varijantom – v. Malić 1999: 121–122]
- <302> ... kada³⁸ dobri Isus moļaše se u vartlu, paka pojde suproč farizejom³⁹ koji ga iskahu. Oni padoše svi na zemļu kako martvi, i ka je⁴⁰ to istino. I tako omartvi jazik, ruke i noge kojimi hoće nauditi. Anjeo Gabrijel! Anjeo Rafael⁴¹! Anjeo Mikael! Svi anjeli...⁴²
- <303–338> *Ovdi počĩnu Psalmi pokorni* [v. *Djela JAZU* 31: 102–105]
- <338> Ne spomeni se, Gospodine, od grihova mojih ni [o]d roditelja mojih i nemoj osvetu vazeti za grihe naše, Gospodine Bože moj! //
- <339> [*Litanije svih svetih*]
Gospodine, pomiluj!
Isukarste, pomiluj!
Karste, sliši me!
Karste, usliši me!
Oče, nebeski Bože, pomiluj me!
Sinu, odkupiteļu svita, p(omiluj me)!
Duše Sveti, Bože, pomiluj [me]!
Sveto Trojstvo, jedini Bože, p(omiluj me)!
Sveta Marije, moli za me!
Sveta Bogurodice, moli z(a me)!
Sveta divo od divic, m(oli) z(a me)!
Sveti Mihovile, m(oli) z(a me)!
Sveti Gabrijele, moli z(a me)! //
- <340> S(veti) Rafaele, moli za me!
Svi sveti anjeli [i] arhanjeli, molite za me!
Svi redi blaženih duhova, m(olite za me)!
Sveti Ivane Karstiteļu, m(oli za me)!
Sveti patrijarke i proroci, molite za me!
Sveti Petre, moli za me!

³⁷ Očito je ovaj dio teksta omaškom ostao neprecrtan inkvizitorovom rukom.

³⁸ Premda na prethodnoj (recto) strani završava jedna marijinska molitva, ovdje – na verso strani – tekst nema početka. Čak je prva riječ pogrešno napisana *hada* umj. *chada* (= *kada*), kao da je na prethodnoj strani predložka pisalo prvo slovo dvoslova *ch*. Prepisivač je, očito zbog nepažnje, preskočio bar jednu stranu u prepisivanju.

³⁹ Graf. *farizeom*.

⁴⁰ Graf. *chaie*.

⁴¹ Graf. *raphael*.

⁴² Molitva nema ni svršetka. Iduća (recto) strana počinje naslovom: *Ovdi počĩnju psalmi pokorni*, pa je tu vjerojatno koji list ispao.

- S(veti) Pavle, moli za me!
S(veti) Andrija, moli za me!
S(veti) Jakove, m(oli) z(a me)!
S(veti) Ivane, m(oli) z(a me)!
S(veti) Tomase, m(oli) z(a me)! //
- <341> Sveti Jakove, moli za me!
Sveti Filipe, m(oli) z(a me)!
Sveti Bartolomija, m(oli) z(a me)!
Sveti Matiju, m(oli) z(a me)!
Sveti Šimune⁴³, m(oli) z(a me)!
Sveti Tadija, m(oli) z(a me)!
Sveti Barnaba, m(oli) z(a me)!
Sveti Luka, m(oli) z(a me)!
Sveti Marko, m(oli) z(a me)!
Svi sveti apostoli, molite z(a me)!
Svi sveti vanjeliste, molite z(a me)! //
- <342> Svi sveti mladinci, molite z(a me)!
Sveti Stipane, m(oli) z(a me)!
Sveti Lovrinče, m(oli) z(a me)!
Sveti Vičenče⁴⁴, m(oli) z(a me)!
Sveti Jurju, m(oli) z(a me)!
Sveti Fabijane, m(oli) z(a me)!
Sveti Sebastijane, m(oli) z(a me)!
Sveti Ivane, m(oli) z(a me)!
Sveti Pavle, m(oli) z(a me)!
Sveti Kuzma, m(oli) z(a me)!
Sveti Domjane, m(oli) z(a me)!
Svi sveti mučenici, molite z(a me)!
Sveti Silvestre, m(oli) z(a me)! //
- <343> Sveti Garguru, m(oli) z(a me)!
Sveti Martine, m(oli) z(a me)!
Sveti Augustine, m(oli) z(a me)!
Sveti Ambroze, m(oli) z(a me)!
Sveti Jeronime⁴⁵, m(oli) z(a me)!
Sveti Mikula, m(oli) z(a me)!
Sveti Antonine, m(oli) z(a me)!
Sveti Dominiče, m(oli) z(a me)!

⁴³ Graf. *simune* može se čitati i: *Simune*.

⁴⁴ Graf. *uićençe*.

⁴⁵ Graf. *Hieronime*.

- Sveti Petre mučeni, m(oli) z(a me)!
Sveti Tomase, m(oli) z(a me)!
Sveti Vičenče, m(oli) z(a me)!
Sveti Benedite, m(oli) z(a me)! //
- <344> Sveti Francisko⁴⁶, moli z(a me)!
Sveti Bernarde, m(oli) z(a me)!
Sveti ispovidnici, molite z(a me)!
Sveta Marija Mandalina, m(oli) z(a me)!
Sveta Agnez⁴⁷, m(oli) z(a me)!
Sveta Lučija⁴⁸, m(oli) z(a me)!
Sveta Agata, m(oli) z(a me)!
Sveta Katarina, m(oli) z(a me)!
Sveta Margarita, m(oli) z(a me)!
Sveta Uršula⁴⁹ sa svo(m) druž//bom,
- <345> molite za me!
Sveta Klara, moli za me!
Sveta Elizabeta, m(oli) z(a me)!
Sve svete divice i udovice, molite za me!
Svi sveti i svetice, molite za me!
Milosardan⁵⁰ budi, prosti mi, Gospodine!
Milosardan budi, usliši me, Gospodine!
Od svega zla oslobodi me, Gospodine! //
- <346> Od svakoga griha oslobodi me, Gospodine!
Od gnjiva⁵¹ tvoga oslobodi me, G(ospodi)⁵²!
Od nagle i nenadiće smarti oslobodi me, G(ospodine)!
Od nenavisti djavljih o(slobodi me), G(ospodine)!
Od gnjiva i od saržbe i od svake zle voje os(lobodi me), Go(spodine)!
Od duha bludnoga os(lobodi me), Go(spodine)!
Od smarti vične os(lobodi me), Go(spodine)!
Za otajstvo svetoga upućenja tvoga izbavi me, Gospodine! //
- <347> Za prišastje tvoje oslobodi me, Gospodine!
Za rojenje tvoje os(lobodi me), Go(spodine)!
Za karšćenje i sveto pošćenje tvoje os(lobodi me), Go(spodine)!

⁴⁶ Graf. *francischo* može se čitati i: *Francisko*.

⁴⁷ Graf. *agnes*.

⁴⁸ Graf. *lučia*.

⁴⁹ Graf. *ursula*.

⁵⁰ Graf. pogr. *Milosardam*.

⁵¹ Graf. *gnjua*.

⁵² Kratica *Gj* (= *Gi*), što je očito ostatak starijega (crsl.) *Gospodi*.

- Za križ i muku tvoju oslobodi me, Gospodine!
Za smart i pogrebenje tvoje os(lobodi me), Go(spodine)!
Za sveto uskarsnutje tvoje os(lobodi me), Go(spodine)!
Za čudno uzašastje tvoje na nebesa os(lobodi me), Go(spodine)! //
- <348> Za prišastje Duha Svetoga oslobodi me, Go(spodine)!
U dan sudni os(lobodi me), Go(spodine⁵³)!
Grišnik te molim, usliši me!
Gospodine, da mi prostiš, tebe molim, usli(ši me)!
Da mi odpustiš, t(ebe) m(olim), u(sliši me)!
Da k pravoj pokori mene privesti budeš, m(olim te), u(sliši me)!
Da Crikvu svetu tvoju uzdaržati i zaščititi //
- <349> budeš, molim te, usliši me!
Da svetoga oca papu i sve crikovne rede u svetoj viri shraniti budeš, molim te, usliši me!
Da neprijatele Svete crikve smiriti dopustiš, molim te, usliši me!
Da svim vladavcem karstjanskim pravi mir i sklad dati budeš, molim te, us(liši me)! //
- <350> Da mene samoga u tvojoj službi umnožiti budeš, molim te, usliši me!
Da misal moja k nebeskim poželinjem uzdvigne se, molim te, u(sliši me)!
Da svim dobroćincem mojim vične dobro dopustiš, molim te, u(sliši me)!
Da dušu moju i roditelji mojih od vičnega osujenja oslobodiš, molim te, usliši me! //
- <351> Da plod zemlje meni dati dostojiš⁵⁴, molim te, u(sliši me)!
Da svim virnim umarlim pokoj vični dopustiš, molim te, usli(ši me)!
Da me uslišati dostojiš, Sinu⁵⁵ Božji, tebe molim, usliši me!
Jańče Božji, koji primaš grihe svita, usliši me!
Jańče Božji, koji primaš grihe svita, po//miluj
- <352> mene!
Jańče Božji, koji primaš grihe svita, prosti meni!
Gospodine, pomiluj!
Isukarste, pomiluj!
Gospodine, pomiluj!
Molitva
Pomolimo se!
Bože, koga vlastito dilo jest prostiti i pomilovati vazda, primi mojenja moja //

⁵³ U kratici su tri slova, od kojih drugo nije jasno: produljeno *s* ili *j* (?).

⁵⁴ VHM 91v: *Da plod zemlji dati i sahraniti spodobiš.*

⁵⁵ Graf. *Šcinu* sa *sç* = *s*, što je izuzetno.

<353> da mene i sve sluge tvoje *kojih*⁵⁶ *veruge*⁵⁷ grihov darže milost tvoja rastargni i odriši⁵⁸. Amen!

Pomolimo se!

Usliši, molim te, Gospodine, pokornih prošnja i ispovidajućih se⁵⁹ tebi prosti grihe, da nam zajedno daš prošćenje i mir. Amen! //

<354> *Molitva*

Neizrečenu meni, Gospodine, milost tvoju primilostivo pokaži da sve grihe od mene odnimeš i od muk ke za⁶⁰ ne miritam izbaviš. AMEN!

Molitva

Bože, koga grisi uvrijaju a pokora utažuje⁶¹, mojenje slugu tvojih milostivo pozri i biče tvoje saržbe, //

<355> ke za grihe dostojimo, odvrati! : AMEN! :

Molitva

Bože svemogući, pomiluj slugu tvoga papu našega i upravi neza na put spasenja vičnega i dopusti mu tebi ugodna želiti i svom silom izvaršiti. Am(en)!

Molitva

Užezi⁶² ognjem⁶³ Svetoga Duha boke moje i //

<356> sarce moje, Gospodine, da tebi čistom putju služim i neockvarnenim sarce(m) ugajam. Amen!

Molitva

Činjenja moja prosim, Gospodine, nadahnuvši prihodi i pomagajući nasliduj da svako moje dilo od tebe počne //

<357> i po tebi da se svarši. Am(en)!

Molitva

Gospodine, vični Bože, ki produži⁶⁴ život petnadeset lit kraļu Ezekiji⁶⁵, koji te suzami priklono i umijeno moljaše, molim te, Gospodine, produži toliko život službenici tvojoj dokle sve grihe moje do //

⁵⁶ Graf. popr. *tchogih*.

⁵⁷ Graf. popr. *uiruie* = *viruje*. Prepisivač očito nije razumio predložak, pa je *veruge* (v. AR XX, s. v. 1. *veruga*) shvatio kao ekavizam *veruje* (s g = j), pa otud i prethodno *kojih* pretvara u *tko jih*, tj. *tko jih viruje*, ali dalji se smisao ne slaže s time, a i inače je poremećen, tj. uz objekt *mene* i *sve sluge tvoje* dolazi predikat koji se odnosi na *veruge grihov*.

⁵⁸ Vidi prethodnu bilj. – VHM 94r: ... *da i nas i svijeh raba tvojih, kojih grjehovna okova zatezaju, milostivne tvoje milosti da odriješit* (vjer. popr. umj. *odriješet*).

⁵⁹ Graf. popr. *ispoidaiu/chitise* s ti umj. *h*. – Zanimljivo je napomenuti da u ćirilčkim zapisima u ovom molitveniku dolazi pogrešna grafija *h* umj. *ti* i *t*.

⁶⁰ Graf. popr. *zac* s točkom ispod *c*, koja označuje pogrešno napisano slovo.

⁶¹ Graf. *utaxuie* sa *x* = *ž*.

⁶² Graf. *Vxesj* – usp. i bilj. 77. – U VHM 95v pogreška u čitanju predloška, ali u ADM 130r: *Užeži*.

⁶³ Graf. *ognem*.

⁶⁴ Graf. *produxi*.

⁶⁵ Graf. *ezechij*.

- <358> mire proplaču i pravo skrušenje i ispovid tebi od njih učinu i prošćenje po milosti tvojoj od njih isprošu. Ki živeš i krajuješ u vike vikom. Amen! [druga polovica stranice prazna] //
- <359> ... kripko⁶⁶ viruju i s čistim sarcem i usti spovidam svetu viru katoličasku i sve člame neje da zač tada, Gospodine, mnogi pridu perikuli i razlike napasti? Ne dopusti, Gospodine, ako bih ka[da]⁶⁷ ali cića velicah perikuli, //
- <360> ali cića velicah napasti, ali cića smućenja od pameti od svete vire zabludil ali zašal, sada za tada govorim i spovidam prid tvojim pristoljem, Gospodine, prid tvojom svetom majkom i prid svim dvorom nebeskim da u ovoj⁶⁸ viri svetoj i ljubavi tvojoj hoću živiti i umriti. Ame(n)! //
- <361> [G]ospodine Isukarste, Sinu Boga živoga, ki si propet za narod človičaski, molim te za sve rane tvoje da ozdraviš sve rane duše moje i obaruješ mene danaska i sve dni života moga od smartnoga griha i od svake smetne i skandala i napasti i od svakoga peri//kula
- <362> duše i života moga. Ukloni me, milostivi Bože, od nagle i nenadične smarti! Obaruj me, svemoguću Bože, od gorućega ognja⁶⁹! Bože milostivi, daj mi danaska i sve dni moje pravi razum i pamet misliti i dilo//vati
- <363> dila tebi ugodna, marska bižati i njih se ukloniti tako da nigdar ne izajdu iz tvoje⁷⁰ milosti. Bože primilostivi, tvoja milosardja jesu svarhu svih dili tvojih. Za svete rane tvoje i za gorku smart daj meni smart //
- <364> dobru i svetu, daj mi umriti smartju pravdenih i ne daj mi da priminem dokle ti u svem⁷¹ ne zgodim i primem tilo i karv svetu tvoju s⁷² prijatjem svetoga ulja, tako da s puno(m) pametju i s [v]irom pravom i s ufanjem kripkim, s ljubavju //
- <365> izvarsnom i s veseljem velicah k tebi pridu i milost pri tebi najdu i slavu u ku me postavi u vike vikom. Amen!

: F : I : N : I : S :

<366> [prazna stranica]

<367–382> *Iman koji počinje: Jesu dulcis memoria* [v. Fancev 1933: 55–57]

<383> [... sv]ake milosti hčerce, Božja majko Isusova, zavernice Duha Svetoga, kraljice od anjelov, zapovidnice od neba, zvizdo od mora, gospoje od svita, slavo od svetih, veselje dobrih karstjani, diko od žen, veselje od ljudi, kućo od Duha Svetoga, pošćenje od divic, zgovore od udovic, ufan//je

⁶⁶ Nedostaje dio teksta. Nastavak počinje s *h* od *ch* = *k*: *hripcho*.

⁶⁷ Redosljed u originalu pogrešan: *ako bih ka[da] ne dopusti, Gospodine...*

⁶⁸ Graf. *uuouoj*.

⁶⁹ Graf. *ogna*.

⁷⁰ Graf. *is . tuoie*.

⁷¹ Graf. *uusuem*.

⁷² Graf. pogr. *y* (= *i*); u predlošku je vjer. bilo *f* ili čak *ff*.

- <384> od grišnikov, riko od milosardja, pute od shrañenja, vrata od raja, skalo od neba! O prislatka Gospoje, za oni mač ki vam navisti sveti Šimun kada prikazaste u tempal vašega pridragoga sinka, vas moļu da se dostojate sloboditi mene oda svih mojih napasteh, sada [...] ⁷³.
- <385> [molitva pred pričest bez početka] ... milosardnomu, koji ne prisiže ⁷⁴ nikadare. Pristupam slipa k svitlosti zrake vikuvične, pristupam uboga kriposnomu gospodinu neba i zemlje, pristupam lačna kruhu pravoga i vikuvičnoga pokripljenja. Molim, dakle, neizmi[r]no milosardje tvoje da se ti dostojiš izličiti //
- <386> rane i nemoći moje i oprati nečistoće moje, prosvitliti slipoće moje, obogatit ubogu mene, nasititi lačnu ⁷⁵ dušu moju, neka tebe, kraļu anjelski, kraļu svarhu svih kraļi, gospodine svarhu sve gospode, s tolicim priklonstvom, s tolicim //
- <387> skrušenjem, s tolicim umijenstvom, s tolikom čistoćom, s tolikom virom, s tolikom odlukom primam kako bi bila tvoja slava i shrañenje ove tvoje službenice nedostojne. ⁷⁶
- O milostivi Isuse, ti si rekal ustmi tvojimi svetimi i blagoslovljenimi: "Ovo //
- <388> jest kruh koji se prikazuje ⁷⁷ za život svega svita." I jošće si rekal: "Ki blaguje mene, živiti će u meni, a ja u nemu. I ki godi dostojno bude blagovati kruha ovoga, živiti će u vike." O kruše prislatki, ozdravi usta i sarce moje neka ja mogu oku//siti
- <389> slatkost slavnoga tila tvoga! Ozdravi sarce moje i dušu moju od svake nemoći da izva(n) tebe ne išćen nijednu ljubav, ni nijednu slatkost, nijednu utihu, nijednu lipotu, zač u tebi samomu, slatki Isuse, sve nahodim. Ti si jedini Bog moj. Ti Gospodin moj //
- <390> milostivi. Ti si otac moj prijaznivi. Ti si kraļ moj veliki i primogući. Ti si meštar moj istini. Ti si pomoćnik moj kriposni. Ti si likar moj umitelni. Ti si kruh moj siti. Ti si dragost moja prilipa. Ti si put moj kraļestvu tvomu. Ti si svitlost moja prava. //
- <391> Ti si slatkost moja sveta. Ti si razum moj prisvitli. Ti si čistoća moja slavna. Ti si jedinstvo moje pravo. Ti si straža moja kriposna i pomñiva. Ti si dobrota moja izvarsna. Ti si shrañenje moje vikuvične. Ti si milosardje moje priveliko. Ti si ustarpjenje moje kri//posno.
- <392> Ti si posvetilišće moje neprociñeno. Ti si odkupjenje moje milostivo. Ti si uskar-snutje moje proslavljeno. Ti si život moj vikuvični. Ti si svitlost svega svita. Ti si prikazališće pravo, božastvo nerazlučeno. Ti si početak našega stvorenja. Ti si //
- <393> cina, ti si brašance našega putovanja. Ti si utiha našega čekanja. O dobri Isuse, diko anjelska, slavo nebeska, ufanje grišnikov i moje! O milostivi Isuse, ražezi ⁷⁸

⁷³ Očito nedostaje: *i u vike vikom. Amen.*

⁷⁴ Graf. *neprisise.*

⁷⁵ Graf. pogr. *lačna.*

⁷⁶ Naredni tekst slijedi bez razmaka i bez naslova, ali vjerojatno se radi o novoj molitvi.

⁷⁷ Graf. *prichazuie* može se čitati i: *prikažuje.*

⁷⁸ Graf. *razezi* može se čitati i: *ražezi*, ali usp. bilj. 62, gdje grafija sugerira istovrstan gramatički oblik u liku: *užezi.*

studen sarca moga i duše moje ognjem⁷⁹ ljubavi tvoje! Obrati meni, Gospodine, svaka suprotivna //

- <394> i trudna u ustarpjenje! Prosvitli tmine pripameti⁸⁰ moje zrakom tvoga prišastja! Ti uzdigni pamet, dušu i sarce moje k tebi, ne pusti ga da planduje po zemajskomu! Ti budi odsada moja slatkost, moja utiha, moje pokripljenje, moja ljubav, moje //
- <395> poželinje! Ti ulizi sada po milosti i ljubavi u sarce i dušu moju i pribivaj u vike vikoma i dopusti meni grišnici na ovome svitu okusiti slasti sakramenta tvoga po milosti, a na onome svitu po vikuvičnoj slavi! Amen!
- <396> [ćirilčki zapisi]

7. Zaključak

Molitvenik kojega značajan dio ovdje donosim u preslovu proširuje krug splitskih spomenika 16. st. Iako sam za njegov nestihovani, to znači najveći dio teksta utvrdila da mu Marulić nije autor, pa ni redaktor *Marijinskoga oficija*, on ne gubi na značenju za našu jezičnu i književnu povijest. Svojim jezičnim crtama on, s jedne strane, ukazuje na vjerojatno poljičko podrijetlo vlasnice i zapisivačice teksta, a s druge na vjekovne književne i književnojezične veze ne samo između raznih čakavskih krajeva nego i između Dalmacije i Dubrovnika, te na širenje – posredstvom pisane riječi – jezičnih osobitosti u oba pravca. Isto tako ovaj spomenik pokazuje kako razna hrvatska pisma nisu bila preprekom komunikaciji, pa se tako tragovi glagoljičkih predložaka otkrivaju i u njegovim sastavnicama, kao i u većini hrvatskih latiničkih spomenika, osobito ovakva molitveničkog tipa. Ovaj je molitvenik među najstarijim sačuvanim hrvatskim molitvenicima svojim sastavom zapravo najbliži današnjem nazivu *molitvenik* jer mu molitve čine velik sastavni dio, dok se ostali starohrvatski molitvenici mogu samo uvjetno tako nazivati (naziv je naslijeđen od poznatih filologa Franje Fanceva i Milana Rešetara), a zapravo su zbirke oficija za laike i za samostansko moljenje časoslova⁸¹ (najčešće pored *Marijinskoga oficija* sadrže još *Oficij za mrtve*, te oficije Sv. Duha i Sv. Krsta), uz koje se pridodaju *Psalmi pokorni*, *Psalmi graduali*, *Litanije svih svetih* i tek poneke molitve. Naš molitvenik sadrži od oficija samo marijinski i uz njega *Psalmi pokorne*, a osim *Litanija svih svetih* još i *Marijinske litanije*. Tekst se odlikuje bogatstvom leksika (domaćeg i posuđenog) te nizom u srednjovjekovnoj književnosti takva tipa uobičajenih književnojezičnih stilskih postupaka i raznih stilskih figura. Nažalost, ovdje prostor nije dopuštao da se njima pozabavim.

Usporedba varijantnih molitava pokazuje da im je samo osnova zajednička, a u svakoj se na drugi način kombiniraju zajednički motivi i dodaju se individualne molbe. U jednoj od marijinskih molitava ovdje navedenih (str. 383–384), krnjoj na početku i na kraju,

⁷⁹ Graf. *ognem*.

⁸⁰ Napisano razdvojeno: *pri pametj*, ali prefiksi se i inače dosta često pišu odvojeno, osobito prefiks *pri-*.

⁸¹ Latinski je naziv za knjižicu takva sastava *liber horarum*, francuski *livre des heures*, a naš *časoslov*.

molitelj(ica) se obraća B. D. Mariji za oprost grijeha u ime mača što ga je navijestio sveti Šimun da će joj probosti srce, kada je došla prikazati sina u hram. Toga motiva Šimunova navještenja mača što će probosti Marijino srce nema ni u jednoj od molitava s dubrovačkim varijantama, ali nalazimo ga u srednjovjekovnim pučkim plačevima i u njihovim kasnijim odjecima, npr. u *Plaču osmom Blažene Dive Marije u Bolskoj pjesmarici* iz 1612.⁸², što znači da je motiv negdje u 16. i početkom 17. st. (ako ne i ranije) bio prisutan u širem splitskom duhovnom krugu. Sve tri marijinske molitve bez dubrovačkih varijanata (na str. 228–230, 273–274, 383–384) tematski su srodne onima s dubrovačkim varijantama (sadrže molbu Majci Božjoj da posreduje za molitelja/moliteljicu kod svoga sina, da ga/ju oslobodi napasti i svakoga zla, te da dobije oprost grijeha). Zanimljive su te molitve zbog obilja ustaljenih epiteta B. D. Marije, od kojih su neki poznati još od *Šibenske molitve*, a dobrim su dijelom naslijeđeni iz evropskog marijinskog pjesništva i predstavljaju opća mjesta srednjovjekovne poezije, npr. *anjelov kraljice/kraljice od anjelov, majko čista, vrata rajska, zapovidnice od neba, zvizdo morska/zvizdo od mora, svita gospoje/gospoje od svita/gospoje svita, slavo od svetih, veselje dobrih krstijani, diko od žen, veselje od ljudi, kućo od Duha Svetoga, poštenje od divic, zgovore od udovic, ufanje od grišnikov...* Ona je *prisvitla cesarica, diva od divic, vičnega kraja hći, nebeska kraljica, nebeska perla, skala nebeska, svitlost svitloće nebeske, vrata rajska, zvizda nebeska...* ali bar jedan od njih – *kamiku pridragi 300/301* – kao da je potekao iz narodne poezije.

Tekstovi poput ovih ovdje objavljenih upotpunjavaju naše spoznaje o duhovnim obzorima u našim krajevima pred više stoljeća, o našoj uklopljenosti u širi mediteranski kulturni krug, o međudijalekatskim književnim i književnojezičnim vezama, osobito na potezu Dalmacija – Dubrovnik, o prostornoj i vremenskoj grafijskoj i jezičnoj slojevitosti kojom se odlikuju, a u prvom redu o bogatstvu književnojezičnog izraza i u tematski tako skućenom repertoaru kakav pruža jedan molitvenik za individualnu upotrebu.

Literatura

AR = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1880–1976) I–XXIII, JAZU, Zagreb.

Djela JAZU, 31 (1934) (*Vatikanski hrvatski molitvenik i Dubrovački psaltir – dva latinicom pisana spomenika hrvatske proze 14 i 15 vijeka*, Za štampu priredio i uvodom popratio F. Fancev), JAZU, Zagreb.

Fancev, F. (1933) Nova poezija Splitsanina Marka Marulića, *Rad JAZU*, 245, 1–72, Zagreb.

Fancev, F. (1934) Latinički spomenici hrvatske crkvene književnosti 14 i 15 v. i njihov odnos prema crkvenoslovenskoj književnosti hrvatske glagojske crkve, *Djela JAZU*, 31, I–CII, Zagreb.

⁸² “Sam mi Šimun listo reče / da mi sarce mač proteče / kad vesela ja obraza / u tempal mu on (!) prikaza”
– Vidi: J. Mihojević 1978: 120.

- Lucić, P. (1990) *Vartal*. Priredio, uvodom i bilješkama popratio te rječnik sastavio Nikica Kolumbić, Split.
- Malić, D. (1973) Šibenska molitva (Filološka monografija), *Rasprave Instituta za jezik*, 2, 81–190, Zagreb.
- Malić, D. (1976) O Verdianijevu pristupu Firentinskom zborniku, *Forum*, XV/9, 401–424, Zagreb.
- Malić, D. (1992) Crkvenoslavenska jezična tradicija u hrvatskim latiničkim rukopisima 14. stoljeća, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, XIII, 99–117, Zagreb.
- Malić, D. (1997) Jezična slojevitost takozvana Marulićeva Marijinskog oficija, *Filologija*, 29, 97–117, Zagreb.
- Malić, D. (2000) Novija zapažanja o srednjovjekovnoj hrvatskoj latinici, *Filologija*, 34, 97–128, Zagreb.
- Mihojević, J. (1978) Pjesmarica bolske bratovštine, *Građa za povijest književnosti hrvatske*, 32, 9–121, Zagreb.
- Moguš, M. (1976) Je li Marulić autor Firentinskog zbornika, *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 14, 45–51, Zagreb.
- Moguš, M. (1988) Rječnik Marulićeve “Judite”, u: Marko Marulić, *Judita*, Sabrana djela Marka Marulića – Hrvatska djela I, Split.
- Moguš, M. (1989) Rječnik Marulićeva prijevoda “Od naslidovan’ja Isukarstova i od pogarjen’ja tašćin segasvitnjih”, u: Marko Marulić, *Od naslidovan’ja Isukarstova i od pogarjen’ja tašćin segasvitnjih*, Sabrana djela Marka Marulića – Hrvatska djela IV, Split.
- Moguš, M. (1993) Rječnik Marulićevih “Pisni razlikih”, u: Marko Marulić, *Pisni razlike*, Sabrana djela Marka Marulića – Hrvatska djela II, Split.
- Moguš, M. (1994) Rječnik Marulićevih “Dijaloških i dramskih tekstova”, u: Marko Marulić, *Dijaloški i dramski tekstovi*, Sabrana djela Marka Marulića – Hrvatska djela III, Split.
- Novak, S. P. (1986) Dramski rad Marka Marulića, u: Marko Marulić: *Drame*. Teatrologijska biblioteka (ur. N. Batušić), Zagreb.
- SDMM = *Sabrana djela Marka Marulića* (1988–) Split.
- Štefanić, V. (1969) Hrvatska pismenost i književnost srednjeg vijeka, *Hrvatska književnost srednjega vijeka. Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knjiga prva, prir. Štefanić, V. – Grabar, B. – Nazor, A. – Pantelić, M., Zagreb.
- Verdiani, C. (1957) Il codice Dalmatico-Laurenziano ms. croato dei primi decenni del XVI secolo, *Ricerche slavistiche*, 5, 29–141, Roma.
- Verdiani, C. (1958) Prose e versi inediti di Marco Marulo nel Codice Dalmatico-Laurenziano, *Comunicazioni al IV Congresso Internazionale degli Slavisti. Edizioni di Ricerche Slavistiche*, Roma.
- Verdiani, C. (1973) *O Marulićevu autorstvu Firentinskoga hrvatskog zbornika iz XV stoljeća*, Split.

UNPUBLISHED PARTS OF THE SO-CALLED MARULIĆ'S PRAYER BOOK

Summary

The paper focuses on publishing of the unpublished parts of the prayer book which is known in science under Marulić's name (Arhiv HAZU, sign. I. a. 5.). They comprise of litanies and prayers for different occasions. On the basis of the prayer book's contents, it is presumed that it was gradually coming into being and was being written by a nun for her own use. Some linguistic traits point at the fact that she might have come from Poljica. The paper suggests Dalmatian–Dubrovnik literary and literary-linguistic connections.

Ključne riječi: takozvani Marulićev molitvenik, molitve, marijinske molitve s dubrovačkim varijantama, Marijinski oficij, poljičke jezične crte, grafijska i jezična slojevitost, dalmatinsko-dubrovačke književne veze, izbor iz leksika, grafijske nedoumice

Key words: the so-called Marulić's prayer book, prayers, Marian prayers in Dubrovnik versions, Marian officium, linguistic traits of Poljica, script and language stratification, literary relations between Dalmatia and Dubrovnik, lexical choices, script dilemmas